

Louis Vos, *Nationalism, Democracy and the Belgian State*, in: R. Caplan en J. Feffer (red.), *Europe's New Nationalism. States and Minorities in Conflict*, New York-Oxford, Oxford University Press, 1996, XI + 241 p., reg. (pp. 85-100)

Dit verzamelwerk sluit aan bij het nu al indrukwekkende aantal artikels en boeken over het nationalisme na de Koude Oorlog. Het zogenaamde 'nieuwe' aan dit soort nationalisme wordt door de samenstellers reeds in de inleiding sterk gerelativeerd aan de hand van onder meer een kort overzicht van de geschiedenis en de voornaamste theorieën terzake. Het boek laat vervolgens academici en

journalisten aan het woord over zowel het concept als specifieke gevallen (vooral betreffende Oost-Europa).

Onder hen ook de Leuvense hoogleraar Louis Vos die voor de casus België meer bepaald de relatie tussen democratie en (Vlaams-)nationalisme behandelt. De auteur laat eerst kort de huidige discussie betreffende nationalisme de revue passeren, om zijn positie in het debat duidelijk te maken. Hij vindt hierbij de twee wegen naar de natie-staat (van staat naar natie en omgekeerd) terug in de ‘Belgische’ geschiedenis (respectievelijk bij de Brabantse Revolutie van 1789 en de Belgische Revolutie van 1830). Hij beschrijft deze twee vormen van nationalisme als respectievelijk burgerlijk (“*civic*”) en etnisch: de eerste vorm (die refereert aan de moderne staatsstructuren en -instellingen) is inclusief (d.w.z. houdt zich niet bezig met etnische afkomst, maar laat buitenstaanders, onder zekere voorwaarden, de intrede in de natie toe), de tweede (die verwijst naar de inhoud van de nationale identiteit, ontstaan door gedeelde waarden, instellingen, symbolen, tradities, cultuur, taal of godsdienst) is dan exclusief. De auteur voegt er onmiddellijk aan toe dat onvermijdelijk ook de eerste soort niet ontsnapt aan een etnisch-culturele invulling, net als de tweede tenslotte noodgedwongen ook burgerlijk-institutionele kenmerken dient te ontwikkelen. Het is hier dat hij met zoveel woorden afstand neemt van “*some left-of-center Flemish intellectuals*” die de staat elke bemoeienis met de culturele identiteit willen ontzeggen, aangezien dit onvermijdelijk tot assimilatie van minderheden zou leiden. Vos brengt hiertegen in dat democratie en nationalisme elkaar niet uitsluiten: ‘nieuwkomers’ moeten hun eigen ‘cultuur’ kunnen behouden, maar dienen ook de dominante ‘cultuur’ te respecteren. Bovendien acht Vos het raadzamer het ‘burgerlijke’ facet van het nationalisme te versterken, liever dan het fenomeen louter af te doen als iets irreëls. De auteur brengt hierna een overzicht van de geschiedenis van de natievorming en de nationale beweging(en) in ‘België’ vanaf de zestiende eeuw, met aandacht voor de democratische inhoud ervan. Zo noemt hij het Vlaams nationalisme van het einde van de negentiende eeuw wel exclusiever dan het Belgische, maar toch ook nog democratisch om twee redenen: het wilde de volkstaal officialiseren en daarenboven konden de Franstaligen in Vlaanderen zich hiermee identificeren door in het openbaar Nederlands te spreken. De tijdens en na Wereldoorlog I gegroeide anti-Belgische deelstroming in het Vlaams-nationalisme werd vanaf de jaren dertig wel in toenemende mate anti-democratisch, exclusief, etnocentrisch en racistisch, maar tegelijkertijd bleef een niet onaanzienlijke fractie van de flaminganten de democratische spelregels aanhangen.

Vos beschrijft vervolgens voor wat de naoorlogse periode betreft, – en vooral naar aanleiding van de opeenvolgende staatshervormingen vanaf 1970 –, de verschillende perceptie door de Vlaamse en Waalse beweging van de begrippen *ius soli*, mensenrechten, enz. in verhouding tot de taalwetgeving. Hij voert dit verschil terug tot de uiteenlopende visie t.o.v. zowel de rol van de staat in culturele (sensu

lato) aangelegenheden als t.o.v. de relatie tussen individuele en collectieve taalrechten. Voor Vlaanderen is de taal een nationaal identiteitssymbool, terwijl voor de Franstaligen elke taalregeling ondemocratisch lijkt. Met andere woorden: hij beschrijft de Waalse (en Brusselse) beweging als meer burgerlijk dan de Vlaamse.

Deze laatste is er over anderhalve eeuw in geslaagd zowel de discriminatie van Nederlandstaligen als de ondergeschikte maatschappelijke positie van de Vlamingen te verhelpen. Al die tijd kan de Vlaamse beweging volgens de auteur een stroming met democratische doeleinden genoemd worden. Met de oprichting van een (deel)staatsstructuur heeft het Vlaamse nationalisme een officieel karakter aangenomen, als officiële ideologie van de overheid, de politieke partijen, de economische, sociale en culturele organisaties. Dit Vlaams nationalisme is gebaseerd op democratische principes en heeft een sterk burgerlijk bestanddeel: het is ook inclusief. Toch is er ook een niet-officieel Vlaams nationalisme, dat als voortzetting van de vooroorlogse anti-Belgische stroming, exclusief, racistisch en in feite ondemocratisch is. Deze twee hoofdstromingen vindt men terug in de vier wegen die volgens Vos openblijven voor wat de toekomst van de Belgische staatsstructuur betreft: federalisme (= status-quo), confederalisme, separatisme en 'segregationisme'. De eerste twee zijn volgens hem democratisch, de andere noemt hij 'gevaarlijk', want anti-Belgisch.

Deze uitstekende bijdrage biedt buitenstaanders, die over de communautaire problematiek in België in het algemeen en het Vlaams nationalisme in het bijzonder, gedurende de laatste jaren soms zeer 'alarmerende' berichten en artikels voorgeschoteld krijgen, de kans om deze onderwerpen in een historische en een actuele context en in een theoretisch kader te situeren en te relativiseren. Enkele thesen konden, waarschijnlijk door het opgelegde korte bestek, evenwel niet uitgewerkt worden. Zo bijvoorbeeld krijgt men soms de indruk dat de auteur een direct verband legt tussen de politiek-geografische entiteit 'België' en het begrip 'democratie' (zie zijn 'vier wegen'), zonder dit verder te verklaren, tenzij door te verwijzen naar het verleden. Ook pakt de auteur wel de demonisering van de Vlaamse beweging (en van het Vlaamse beleidsniveau) aan, maar niet het wat geromantiseerde beeld van de Waalse beweging (en de Waalse overheid). Hierbij lijkt het eenduidig etiketteren van bewegingen met theoretische begrippen als exclusief-etnisch en inclusief-'burgerlijk' in de praktijk niet altijd even gemakkelijk. Zo kan men, zonder afbreuk te doen aan de fundamentele interpretatie van het nationalisme in Vlaanderen als meer etnisch en het Waalse en 'Brusselse' nationalisme als meer burgerlijk (de Waalse Gemeenschap wordt zelfs als gekant tegen elke vorm van nationalisme voorgesteld), toch duidelijker nuanceren: zo kan geweest worden op de identificatie die de Waalse beweging tot ver in de twintigste eeuw kon maken met het Belgisch 'patriottisme', als garantie voor de geprivilegieerde positie van de

Franstaligen, of op een soms etnisch-nationalistische stellingname binnen de Waalse beweging (bijvoorbeeld Jules Destrée in zijn *La Lettre au Roi sur la Séparation de la Wallonie et de la Flandre* uit 1912: “*Nous avons des maîtres de race étrangère*”).

Zeker als men vergelijkt met wat voor ‘normale’ identiteitsbevestiging doorgaat in pakweg een democratisch land als Noorwegen (waar de premier zich enkele jaren geleden liet ontvallen dat “*goed zijn iets typisch Noors is*”), lijkt het verhaal, dat in sommige andere, voor buitenlandse lezers bedoelde, artikelen wordt verteld betreffende de ‘verbeelding’ van een Vlaamse identiteit door de Vlaamse overheid, vaak belast met spoken uit het verleden die met de realiteit van nu weinig te maken hebben. In déze bijdrage daarentegen wordt een evenwichtig en realistisch beeld geschetst van de geschiedenis en de huidige toestand van het nationalisme in Vlaanderen.

LUC BOEVA

DE ROEST D'ALKEMADELAAN 12, B-2600 BERCHEM-ANTWERPEN